

Пантелеймон Куліш

Магомет і Хадиза

Ще як він був незнаний і вбогий, полюбила його багата вдова в Мецці, на ім'я Хадиза, і хоть у його рідному краї було в звичаї многоженство, не засмутив Магомет своєї дружини ні однією соперницею: додержав її вірності двадцять чотири роки, поки жила вона на світі. Як зробивсь він первим чоловіком між арабами, одна з найвродливіших жєнщин, Аєша, сказала йому раз: «Чи не стара ж у тебе жінка? Чи не посилає тобі Бог мене за луччу дружину?» — «Во ім'я Бога, ні! — відказав Магомет. — Не може бути луччої дружини над неї: бо вірувала вона в мене тогді, як люде мною поневіряли, підняла мене вгору тогді, як був я вбогий і як мене гонено».

Дрепер

Замість переднього слова про Магомета

Не говори зо мною про коханнє,
Про жизні цвіт, про щастє... Ти не знаєш,
Яку своїм дівочим залицяннєм
Тонку струну в душі моїй торкаєш.
Аешо люба, сонячне серденько!
Ти всі квітки хотіла б осіяти,
Заговорити з кожною любенько
І приголубить як дитину мати.
Та мій цвіток незримо процвітає,
Незримо дише сонця красотою:
Над ним і вдень і по ночам сіяє
Світило щастя вічною любов'ю.
І поки тху мого, поки аллаху
Угодно на землі мене держати,
Не буде той, хто не доступен страху,
Очима іншої собі шукати.
Ти кажеш — лучча, краща? Ні одної
Нема на світі луччої й не буде...
Во імя бога, краси такої
Не бачили ніколи грішні люде!
Возьми у мене очі, подивися
На неї звисока, з небес пречистих,
Звідкіль всі помисли святі взялися
І чувства праведні сердець огнистих.

Як в глибиню бездонну океана
Аллах всезрячим прозирає оком,
Як до схід сонця над ночним туманом
Зоря над сонним свігиться востоком:

Так в Магометову прозріла душу
Хадиза, боже око, сонце ясне,
І зрозуміла все, про що я мушу
Віщати миру, доки й життя погасне.
Я був малий, мізерний і незнаний, —
Вона мене між тисячами вздріла
І золото, й верблюдів каравани,
І всю судьбу мені свою вручила.
Мене лиха тіснила ворожнета,
Вона, мов скеля, при мені стояла
І оклеветанного Магомета
На всю вселенную б не проміняла.
Тинявся я проміж людьми чужими, —
Вона мені, мов сонце, осміхалась,
І помишненнями її святими
Моя душа, мов перлами, втішалась.
У нищеті я нею був багатий,
В багатстві нею був я милостивий;
Вона робила, що з моєї хати
Утішеним виходив нещасливий.
Нехай аллах усю красу по свігу
В один алмаз безцінний позбирає, —
Не засяє він так Магомету,

Як дух Хадизи перед ним сіяє.

Пролог

I

Розкинулась єси по всій землі широко;
Імперія всемирна зветься згорда.
Моря, земля і все на ній, що бачить око,
Усе твоє, неволя і свобода.
Свобода тисячам, неволя мільонам:
На тім стоїш, пануєш, порядкуєш.
Все покорається тобі й твоїм законам,
А хто б оперсь, до кореня зруйнуєш.
Так правиш світом ти і над царьми
царюєш.

II

Один був тільки цар, та не від сього миру,
Що нехтував страшно твою потугу.
Носив корону він із терну, а порфіру
З кармазину, невірами на наругу.
Ти віддала й його, через свого Пілата,
Лихим жидам на муку й на пропятє;
І хоть були в твого помиті руки ката,

Та заслужила вічне ти прокляття,
І не спасе тебе ні розум, ні завзяття

III

Прокляв господь всі п'ять столиць твоїх
великих,
Почавши від тебе, Єрусалиме:
Розсіяв жидову проміж чужі язики...
Тебе ж останнього прокляв він, Риме:
Щоб ти побачив, як стовпи твої
крушились,
Що ти на них свою главу возносиш,
Як там по іншому законові молились,
Куди нові скрижалі ти приносиш
І, замість господа, себе в них превозносиш.

IV

На всій імперії, що Римською прозвали,
Лягла печать прокляття страшного,
Що духа божого в живому не poznали,
А з мертвого собі зробили бога
І поглумилися над правдою святою,
Котрою дух господень в нас сіяє,
Над вічним божеством і неба висотою,

Куди і розум наш не досягає,
Котру один творець всього живого знає.

V–VIII

Озався був один против великого
скандалу
Святий філософ, Нестор Цареградський,
Та оддано його безбожним на поталу,
Що їх родив на світ владика адський.
Замучили його, як і того, що богом
Зробили мертвого, на глум розсудку:
На клевети клевет нагромоздили стогом,
А з мук його тяжких зробили шутку,
Приправу до свого попівського прибортку.

IX

«Ой хто б нам дав крилі, крилі мов
голубині, —
Мовляли тайком несторіане, —
Щоб звідси нам летіть в далекі україни,
Покинувши се зборище погане!
Особмося, брати, як птах назді високім,
Рятуймо чистую любви науку,
Злучаймо праведність із розумом

глибоким.

Нехай достанеться від діда внуку,
І всолодїть його потомкам житні муку».

Х

І забирали все своє добро убоге,
І до степів арабських прямували,
І, проклинаючи золочені чертоги,
Собі хати в пустині будували.
І вірні, бачивши, що сі несторіане
Немов свічки у церкві погасили, —
Як серцем і умом справедлиші
християне,
Притулку серед них собі просили
І порох від чобіг царградський обтрусили.

Пісня перва

І

Аравія... Се тут єгипетські божища,
Онуфіси та Мневіси забулись;
Се тут, скитаючись без хатнього жилища,
Жиди до господа свого вернулись.

І каменистою в сусід назвалась.
 За те ж тебе лихі сусіде оббігали,
 Не товпились в суху твою пустиню.
 Твої джигітарі тиранії не знали,
 Хранили волю й правду, як святиню,
 Творили сильним суд, а вбогим
 милостиню.

IV

Аравіє! ти, мов той бедуїн ревний,
 Каміннем та піском обгородилась,
 Сховалась од чужих у затишок щасливий,
 Над морем, як над дзеркалом, схилилась.
 Там раєм пишним ти, барвистим зеленіла,
 Про твій оазис мореходи знали,
 До тебе паруси носили їх, мов крила;
 Щасливою вони тебе прозвали
 І про тебе казки дивовижні казали.

V

З тебе, Аравіє, з твого двойного лона,
 Як з древньої Юдеї й Самарії,
 Повинен в мир прийти новий творець
 закона,

Возвишений, як оний Син Марії...
Вже він прийшов, пророк, пустині
просвітитель,
І шествує, не знаний ще нікому,
Ні родичам близьким, од них далекий
житель,
Ні рідній неньці, ні собі самому,
Спасенних задумів поету мовчазному.

VI

Не ключа журавлів понад степом неслася,
Не з вирію летіли сірі гуси,
Не низка байдаків по морю простяглася:
То степові човни плили по суші.
Безпарусні човни, безвесельні галери,
Гузьком плили і пливучи хитались:
Двугорбі вючаки, цибаті дромадери
В піску глибокому немов купались,
І порохи стовпом за ними підіймались.

VII

Се з Меки караван до Сирії прямує
Із здобиччю морських пучин глибоких,
Щоб закупить всього, що жінчину чарує

І по піску шумує золотому.
Ніхто в Аравії на дикій кобилиці,
Що в табуні залигано арканом,
На вихрі степовім, блискавконогій птиці,
Не мчавсь таким орланом-гурриканом:
Так тільки смерті дух летить над океаном.

Х

Ніхто стріли в орла так не пускав високо,
Не здобував його з-за хмар летучих;
Ніхто не поринав у море так глибоко
І в герці не являвсь, так гордо звучи.
В розмові ж і діди його остерігались,
Щоб не довів до сорома стареньких,
А друзі розумом живим його пишались,
На нього надились дівчачі неньки,
І бігали за ним хлоп'ята молоденькі.

ХІ

Хлоп'ят любив, з дітьми, мов сам дитина,
грався.
Вони йому здавалися пташками;
Їх реготом та скоками втішався
І веселивсь забутими піснями.